

Տատան Եղարք, Միմոն (Չափագետ), Յովհաննես (Բնագետ),
Մարտիրոս, Յակովբ, և Մկրտիչ.
Թովմաս Խորասանձան .

Մարտիրոս Միսնետիսեան Տպագրիչ .

Մարտիրոս Պիլեգիկեան Մետաքսագործք .
Տիգրան Հալիկեան

Յարութիւն Չալեան Ուս. Բժշկութեան :

Այս պատուական երիտասարդաց շատին մէկ հատիկ հարստութիւնը՝ իրենց բնաւորութեան ազնուութիւնը, աւճակական եւ ազգային պատիւին պանելու փոյրը, անխոնջ աշխատասիրութիւնը, երկայնամիտ յարատեւութիւնն ու անպարտելի չարքաշութիւնն է : Բայց մէկ մասն ալ բարերազգի գտնուած են որ ազգին մէջի վնասն ու բարերար իշխանաց առատաձեռնութեամբը՝ որը շատ որը քիչ՝ օգնութիւն ու ձեռնտութիւն ունեցեր են . եւ մեզի մեծ ուրախութիւն է վկայելն որ գրեթէ մէկն ալ անարժան չէ ցուցուցած ինքզինքը այնպիսի երախտեաց : Ճեզայիրեան Մկրտիչ ամիրան, Երամեան Գեորգ ամիրան, Նուպար-Պէյը, Երամեան Կարապետ ամիրան, Օտեան Պօղոս աղան, Պայեանց գերդաստանը, եւ ուրիշ հարուստ ու պատուաւոր անձինք, ոչ միայն նոյն երիտասարդաց եւ անոնց ազգատոհմներուն անպակաս երախտագիտութիւնը կընդունին իրենց ըրած աղէկութեանցը փոխարէն, այլ եւ բոլոր ազգայնոց շնորհակալութիւնը՝ որ պիտանի եւ իմաստուն անդամներով կըպայծառացնեն ազգերնիս :

Հիմակուան Փարիզ գտնուող երիտասարդաց մէջ աւելի կերպով մը ազգայնոցս պատիւ եւ ուրախութիւն պատճառեց այս օրերս Պարոն Գեորգը Թագութեան, որ բժշկական արուեստին ուսումը լմնցնելով՝ փառաւորապէս անցաւ օրինաւոր քննութիւններէն, ու Փարիզու բժշկարանին վկայականն առաւ իրրեւ բժիշկ քաջամարտ եւ իմաստուն : Այս անխոնջ, աշխարհատես, ծանրաբարոյ ու խոնական երիտասարդը ուրը տարի աշխատեցաւ իր վախճանին հասնելու համար . եւ այս օրերս ճամբայ կելլէ հայրենիքը դառնալու : Հետը պիտի տանի ոչ միայն իր ազնիւ եւ պատուական արնետը՝ յօգուտ մարդկութեան եւ ի պայծառութիւն եւ ի պարծանս ազգին, այլ եւ բոլոր զինքը ճանչցող ու բարեկամութիւնը վայելող անձանց՝ եւ մանաւանդ ազգայնոց՝ սերն ու համարումը :

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՒԻՆ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱՅԻՆԻՍԹ ԳԱՆԻ ՄԸ
ԲԱՌԻՑ ԲԵՆՈՒԹԻՒՆ :

Անշնորհք. — Աշխարհաբառին մէջ շատ մը բառեր կան որ սովորութիւն Եղեր է յոգնակիի պէս բանեցնել՝ ծայրը ք տառը դնելով . այս պակասութեան վերջուիլը ամենադիւրին է, ուստի *անշնորհք* բառն ալ կրնայ գործածուիլ միշտ առանց քիի՝ *անշնորհ* :

Անոյշ . — Ինչպէս նախընթաց յօդուածոյն մէջ ըսինք , ք տառը բաղցրութիւն մը կուտայ մեր բառերուն հնչմանը . ուստի լաւ կերեւնայ այսպէս գրել *անոյշ, զոյշ, ոյժ*, եւ այլն, քան թէ *անուշ, զգուշ, ուժ* . բայց ասոնց հոյովական կամբարդ եւ բաղադրեալ մեւերն ըստ կանոնի գրաբառին պիտի գրուին եւ հրնչուին՝ ք տառին տեղը , դրուելով . այս ինքն *անուշու թիւն, զգուշաւոր, ուժով*, եւ այլն :

Անուն . — Այս բառիս հոյովական մեւերէն ոմանք կրնան իրենց բուն կանոնէն չխտորիլ՝ առանց խորք երեւնալու . ուստի լաւ է գրել եւ ըսել , *անուան, անուամբ*, քան թէ *անունին, անունով* . միայն *յանուանէ* ըսելու տեղը դեռ ներելի է *անունէն* ըսել, ինչպէս եւ յոգնակի՝ *անուններ, անուններուն* եւ այլն , քան թէ *անուանք, անուանց*, թեպէտ ուզողն ազատ է բոլորովին գրաբառին կանոնացը հետեւիլ նաեւ այս բառին մէջ :

Անցընել . — Յայտնի է թէ այս բառս մեացած է *անցուցանել* բառէն (ինչպէս *ցըցընել* ալ *ցուցանելէն*), եւ տեղ կայ որ մինչեւ հիմայ *անցընել* կըսեն . ուստի լաւ կերեւնայ գոնէ *անցունել* գրելը՝ որ աւելի կըմօտենայ գրաբառին :

Աշակերտ . — Լաւ է այս բառիս մէջ ալ ք տառը անկորուստ պահել՝ քան թէ *աշկերտ* ըսել ու գրել :

Աշխարհ . — Շատը կան որ *աշխարհք* կըսեն , եւ ոմանք նաեւ *աշխարք* կըգրեն . բայց *աշխարհ, աշխարհի, յաշխարհէ* ըսելն անտարակոյս աւելի ընտրելի է :

Աշխարհաբառ, Գրաբառ . — Ռամկական լեզու եւ գրոց լեզու ըստելու տեղ սովորութիւն Եղեր է մեր դարուս մէջ՝ առաջնոյն *աշխարհաբառ* ըսել, երկրորդին *գրաբառ*, եւ կըստուգաբանութիւն *աշխարհիկ բարբառ, գրոց բարբառ* . ոմանք համարելով թէ բուն ստուգաբանութիւնն է մակբայի մեւը, գրեցին *աշխարհաբար, գրաբար*, իբր թէ *ոսմիօրէն, գրօրէն* . բայց առաջին ուղղագրութիւնն ընտրելի կերեւնայ :

Աշունք, Գարունք . — Այս բառերուն ալ վերջի ք տառը՝ որով ոմանք կըբանեցնեն՝ աւելորդ ծանրաբեռնութիւնն է :

Աշք . — Գրաբառին *աին* բառը աշխարհաբառէն դուրս մնացած ըլլալով, Եզակի կըբանի *աշք*, եւ յոգնակի՝ ըստ ոմանց *աշքեր*, ըստ այլոց *աշուրներ* . որն ալ գործածուի՝ լաւ կերեւնայ *աշքը* Եզակի բանեցնելն Էտեւ ալ՝ յոգնակի անոր հարազատ հոյովները պահել որքա՞նի որ կարելի է , այս ինքն *աշաց, աշօք, յաշաց* :

Ագարանջան. — Ուր որ տաճիկերեն *պիլեզիկ* բառը չեն գործածեր, ասոր տեղը կըսեն *ռամկորեն ապրջան* կամ *ապրճան*. բուն բառը գործածելը առելի վայելու է :

Աջ. — Ռամկաց մեջէն ոմանք *աջ*, ոմանք նաեւ *աջք* կըգրեն ասոր տեղը, եւ կըսեն 'օրինակի համար, « սուրբ *աջ* կըհամբարեմք » որ յայտնի է մեծ սխալ է :

Առջև, Առջին. — Ասոնց մէկը գրաբանին *առաջ* եւս բառն է ' րեբեցուցած, մեկալը *առաջ* բառն է. կերեւնայ քէ լաւ է *առջև* ըսելու. այժմ քան քէ *առջին*, որպէս զի *առաջին* բառին հետ ալ չշփոթի : Պօյսեցիք ստեպ կըսեն, *իմ առջիս, քու առջից, իր առջին*. բայց *առջևս, առջևից, առջևը* ընտրելի է :

Առջի. — *Առաջին* բառին տեղը *առջի* ըսելը քեպէտ շատ տեղ սովորական է, բայց բուն գրութեան ու հնչուանք պահելը լաւ կերեւնայ :

Առաւօտանց. — Այս ծանր բառին տեղը կառաջարկենք *առաւօտուց* ըսել, բոլորովին մեկղի ձգելով *առաւօտանց* կամ *առաւօտուց* ըսելը. ինչպէս նաեւ *առաւ իրիկուն* ըսելու տեղը լաւ է ըսել ' *առաւօտ եւ իրիկուն* :

Առնուլ, Առնել. — Գրաբանին մեջ առաջինը *արմաղ* կընշանակէ, երկրորդը *էթմէք*. իսկ աշխարհաբանին մեջ շատ տեղ երկրորդը առաջնոյն տեղ կըբանի, որովհետեւ բուն ուղիղը աստիճանաբար փոխուելով եղեր է հետ զնետե *արնել, այրնել, այնել, անել, էնել*, եւ *ընել* : Կերեւնայ քէ հարկ է *արմաղ* բառին տեղը միշտ *արնում* ձեւը բանեցնել, յուսալով որ կամաց կամաց *ընել* եւ *անել* բառերուն տեղն ալ կարելի ըլլայ գործածել *արնում* ձեւը ' գրաբանին նման :

Ասեղ. — Այս բառը ոմանք, մանաւանդ Պօյսեցիք *ասելս* կընցեն ու կըգրեն, որ բանձր է :

Ասեմ. — Էգոսին խիստ սովորական ու հասարակ բառերէն մէկն ըլլալով, լաւ կըլլար ' ասոր ուղղագրութիւնն ու հնչումն անփոփոխ պահել, ինչպէս որ Հայաստանի քանի մը գաւառները, նմանապէս զրտերը շատ տեղ պահուած է : Պօյսեցուց սովորութիւն դարձեր է (որոնց հարկադրեր ենք աս. այժմ մենք ալ հետեւեալու.) գրել եւ հնչել, *ըսեմ, կըսեմ, ըսէ, եւ այլն*. եւ իրենց ականջին բանձր կուգայ *ասեմ, կըսեմ, ասա* հնչելը. բայց այսպիսի բանձրութեանց կամ բարակութեանց ըստ մեծի մասին երեւակալական ախորժ մը ըլլալը անկէջ ալ կիմացուի որ նոյն բառը գրաբանին մեջ ամենեւին բանձր չէրեւնար :

Աստի, Այտի, Անտի. — Այս երեք բառերն ալ աշխարհաբանին մեջ շատ փոփոխուած ու այլանշակած են. ոմանք կըսեն *աստից, այտից, անտից*. ոմանք *ասկից, ասկից, անկից*. ոմանք *ասկէ, ասկէ, անկէ*. ոմանք *ասկեց, ասկեց, անկեց*. ոմանք ալ *սրկեց* կամ *սրկէ, 'ստկէ, 'անկէ* կամ *'նրկէ* : Առաջին կերպը բուն հնչման առելի մօտեմարտն ' հարկաւ ընտրելի է, բայց փափարելի է որ *աստի, այտի, անտի* ըսելը սովորական դառնայ կամաց կամաց :

Աստիճան, Աշտիճան. — Ինչպէս որ ուրիշ քանի մը լեզուաց սովորական մէկ կանոնն է որ *տ* եւ *թ* գրերէն առաջ հանդիպած *ս* տառը չ կընցուի կամ կըփո-

խուի, այսպէս մեր լեզուին մեջ երկու բառ կայ որ մեջի սեն կամ շան իրարու տեղ կրնան դրուիլ. մեկը *աստիճան* բառն է, որ *աշտիճան* գրուած ալ կըգտնուի, մեյմըն ալ *աշտուճ* բառը ' որ *աստուճ* ալ գրուած կայ :

Աստուած. — Այս անուան հոլովականներուն մեջ բացառականը շատ տեղ սովորութիւն եղած է ըսել *Աստուծմէ* կամ *Աստրծմէ*, տեղ տեղ ալ *Աստրծվէ* : Լաւ կըլլայ անշուշտ *Աստուծոյ* ըսելու. վարժիլ, ինչպէս որ *Աստուծով* ըսելու վարժեցան նաեւ անոնք որ առաջ *Աստուծով* կըսէին :

Աստուածամէն. — Այս բառիս սեռականը աշխարհաբանին մեջ *Աստուածամնայ* ըսուելով ' փուն տեղը այլ մըն ալ ասէր է : Գրաբանին հոլովը պահելով *Աստուածամնի* ըսելը շատ առելի ընտրելի է :

Աստուածաշունչ. — Ռամկական սխալ է *աստուածաշունչ* կամ *աստածաշունչ* ըսելը, ուստի եւ շատ գգուշալի :

Ատեն. — Ժամանակ բառին տեղը *ատեն* ըսելը աշխարհաբանին մեջ սովորական եղած է. ուստի մակբայներ ալ մեռացեր են, *ատենով* (երբեմն, հին ատեն), *ատենին* (ըստ ժամանակին), *ատեն ատեն* (երբեք երբեք) եւ այլն : Այսպիսի բառերը քեպէտ եւ աշխարհաբանին զարդ եւ հարստութիւն կրնան սեպուիլ, բայց ասոնց համանուն գրաբաններն ալ մեր-ագնեայց ընտանեցընելու գովելի ջանքը պէտք չէ մոռնալ :

Արբնալ, Արբիլ, Արբեցութիւն, Արբաժ. — Ասոնց աշխարհաբանը քեպէտ տեղ տեղ *զինալիալ, զինալութիւն, զինով* է, բայց շատ տեղ ալ *հարբիլ, հարբեցութիւն, հարբաժ* բառերը կըգործածուին. եւ ասոնց վրայէն աւելորդ ' տառը ձգելը դժուար բան մը չէ :

Արզկել. — Ռամկորեն առելի սովորական եղած է ըսելը ' *արզկել*, ինչպէս գրոց մեջ ալ գրուած կըգտնուի : Լաւ կերեւնայ *արզկել* եւ *արզկել* :

Արզէն. — Այս բառիս երկու նշանակութիւնն ունենալը ' շատ գործածական կընէ զինքը. այսինքն մեյմը *հիմակարէն* բառին մտրովը, մեյմըն ալ *ասաջոց, մինչեւ հիմա* ըսելու մտրով : Հիմակուան աշխարհաբան գրութեանց մեջ չափազանց ստեպ գործածուիլը զգուշալի կընէ իրաւամբ նաեւ այս բառը :

Արթնալ. — Գրաբանին *արթնանալ* բառն է. ուստի եւ այսպէս *արթնալ* գրելն ու հնչելը լաւ կերեւնայ. տեղ տեղ *զարթիլ* ըսողներ ալ կան, բայց անոր գրաբանն է *զարթնալ* կամ *զարթիլ* :

Արժիլ, Արժեցընել, Արժէք, Արժան. — Թեպէտ եւ առելի սովորական եղած է աշխարհաբանին մեջ րեբեցընել ասոնք ու առանց ըլիլ ըսել, *արժան, արժէք, արժել, արժեցընել*, բայց կրնան բուն ուղղագրութիւննին պահել ' առանց դժուարութիւն մը տալու. հասկըցողութեան :

Արիւն. — Ռամկորեն սովորական հնչումն է *արուն*. բաղադրեալ բառերն ալ կըգրուին ու կըսուին *արունի, արունով, արունոտ, արունովըաց, արունկոյակ* եւ այլն : Բայց խորքէն շատ տեղ շտկուած ու բառին փափկութիւնը պահուած է, գրելով եւ հնչելով *արիւն, ա-*

բեան, արեամբ, արիւնոտ, արիւնդուայ, արիւնկզակ եւ այլն :

Արծաթի, Արծըթէ. — Մեր աշխարհաբանին մէջ տաճկերէնէն մտած ձեռն մըն է՝ արծաթի, ոսկի, երկաթի, պղնձի ըսելու տեղը՝ բացառական հոլովով ըսել արծըթէ (կիւմիւշտէն), ոսկիէ (պըրքնտան), երկըթէ (տեմիրտէն), պղնձէ (քուճտան), եւ այլն : Երկու ձեռն ալ կրնայ բանեցուիլ անխափան, բայց աւելի գեղեցիկ է զբաբառինը . ուստի եւ լաւ կը համարինք ըսել, արծաթի խաչ, ոսկի զաւաղան, պղնձի արծան :

Արտաոոց. — Այս տգեղ բառը կարծես քէ Գաղղիացոց exceptionnel բառին թարգմանութիւնն է որ կար-

գէ զուրս կը նշանակէ (արտ-աոոց), ադէկ կամ անտարբէր իմաստով . բայց մեր մէջ ոմանք այլանշանակ, անհասկի ըսելու տեղը արտաոոց կըսեն՝ Գաղղիացոց bizarre կամ original բառերուն տեղը :

Աւելի. — Պօլսեցոց մէջ շատը կան որ այս բառս կըսեն ու կըզրեն էւելի կամ էւել . այս ծոռաբեան պատճառ կերեւնայ տաճկերէնին էւվել կամ էվել բառը, քեպետ եւ անոր նշանակութիւնն է առաջ, յառաջ քան : Տարակոյս չկայ որ « քնէ էվել զիտուն է » ըսելու տեղ՝ պէտք է ըսել, « քան զքեզ զիտուն է » կամ « քեզմէ աւելի զիտուն է » :

(Շարայարութիւնն ուրիշ անգամ :)

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆՔ ԵՒ ԲՈՊԱՅ

ԲՐՈՆՇԹԱՅ. — ԵԱԲՈՊԱՆ ՆԱԽԱՀԱՐ

Արեւելեան պատերազմին զլիսաւոր տեսարանը քեպետ եւ իրացընէ Ռուսաստանի արեւելեան սահմաններուն վրայ է, բայց ինչպէս լրագրաց ըսածներէն արդէն յայտնի է, դաշնակից տերութեանց նաւատորմիւնքը իրենց բշխանայն արեւմտեան ծովեզերքն ալ յարձակեցան անցած տարի, եւ հիմա հարիւր կտորէն աւելի նաւ ունին այն կողմերը՝ Քրոնշթատ քաղաքը զարնելու մտքով : Անոր համար օգտակար կը համարինք մեր ընթերցողաց տեղեկութիւն մը տալ այն քաղաքին վրայ որ Աւաստրոփոլին մէկ տեսակը կը համարուի :

Քրոնշթատ քաղաքը Ֆինլանտիոյ ծոցին մէջ՝ Քորյլիննոյ-Օ'սթրով ըստած կղզիին վրայ շինուած է՝ Փեքրպուրկէն 29 վերսթ հեռու : Բոլոր Փեքրպուրկի գաւառը, այն կղզին ալ մէկտեղ, 1721էն ի վեր է որ Ռուսաց ձեռքն անցած է : Մեծն Պետրոս տեսաւ որ արդէն այն կղզին ամուր բոմբի մը պէս կանգնուած է ի ընէ՝ որ իր նորաշէն մայրաքաղաքին պաշտպանութիւն ընէ . վասն զի կղզույն չորս դին լեցուն է ծանծաղ տեղերով ու խութերով որ օտար նաւերուն հոն մօտենալը շատ կը դժուարացընեն . բայց հիւսիսային կողմը աւելի ալ դժուարամատոյց ըրաւ՝ անագին ժայռեր ձգելով ծովուն մէջ մինչեւ ջրին երեսը, եւ քարերով լեցուն նաւեր ընկղմելով հոն . միայն հարաւային կողմի եզերքը ջրանցք մը բողուց՝ շատ

ենդ, այնպէս որ երէ ծայրերն եղած երկու փարոսները լոյս չտան՝ կարելի չէ անոր մուտքը ձանձնալ :

Քրոնշթատի նաւահանգստին բերանը պաշտպանող զլիսաւոր բերդերը եօրը հատ են . եւ միջնաբերդը, որ « Աղեքսանդրեան մարտկոց » կըսուի, քառակուսի ձեւով շինուած է ամբողջ կրանիք քարէ, 150 հատ մանր ու խոշոր բեղանօթով զինեալ : Ուրիշ ամրոց մը կայ կղզույն հարաւային դին՝ « Միքայելեան ամրոց » անուանով որ 40 բրնդանօթ ունի . կղզույն մեջտեղուանքն է « Պետրոս սեան ամրոցը » . անկեց քիչ հեռու են « Աղեքսանդրեան ամրոցը » եւ « Կոստանդեան ամրոցը » . բոլոր քովերն եղած մանր կղզիներու վրայ կանգնուած բերդերը, որ զրեքէ ամենքն ալ իրարու կրնան օգնել պատերազմի ատեն : Անուանի են նաեւ Քրոնշթատ ըստած բերդը՝ Մեծին Պետրոսի տուած ձեւովը կանգնած . նմանապէս Մենշչիքով եւ Իւսնով ամրոցները : Բուն քաղաքն ալ պարսպով պատած է հարաւային կողմէն, եւ անկեց զուրս ջրալից խրամով :

Քրոնշթատի բերդերն ու ամրոցները իրենց բնական ամրութենէն ի գատ՝ խիստ շատ հրագեւքով ալ զինեալ են : Անոնցմէ ալ գատ՝ եաքոպի անուանով հռչակաւոր բնագետին ննարած մէկ գործիքն ալ կըրանեցընեն Ռուսք տարիէ մը ի վեր, որուն անունը ոմանք « եաքոպի » զրեք են,